

BESÆTTELSE, 6.-7. KLASSE

LÆRERVEJLEDNING

PRÆSENTATION

I dette undervisningsforløb arbejder eleverne med besættelsestiden, som den så ud i Holstebro. Forløbet er tilrettelagt, så der arbejdes med forskellige kilder, herunder øjenvidneskildringer, originale breve, visuelle kilder og presseklip.

Undervisningsforløbet er opbygget i tre dele:

- På skolen
- Besøg på Idom Kirkegård
- Besøg på Holstebro Museum

I kan vælge at gennemføre alle dele eller bare udvælge nogle.

Evalueringen tager udgangspunkt i elevernes handlinger, derfor er det en god ide at tage billeder af aktiviteterne undervejs i forløbet.

Oplægget er knyttet til krigsgravene i Idom og til fortælling 13 (En hverdag på trods) i Holstebro Museums udstilling 'Det Eventyrlige Loft', hvor der udstilles genstande fra fire forskellige befolkningsgrupper i Holstebro under besættelsen:

- De almindelige danske borgere
- De danske modstandsfolk
- De tyskvenlige danskere
- Den tyske besættelsesmagt

Klassetrin

Forløbet er knyttet til historieundervisningen og er tilpasset 7.-9. klasse.

FORMÅL

Formålet er at bidrage til en varieret undervisning med brug af eksterne læringsmiljøer. Besøget på museet og aktiviteterne giver eleverne mere viden om de forskellige befolkningsgrupper under besættelsen, og hvordan besættelsen blev opfattet. Eleverne skal vide, at der var forskellige holdninger til besættelsen.

På skolen arbejder eleverne med Anden Verdenskrig og Danmark under besættelsen. Måske arbejder I med [dette materiale](#).

Eleverne kan også forberede sig i klassen ved at læse om hverdagen under besættelsestiden [her](#).

Læs også de forskellige [afsnit](#) om dagligdagen under besættelsen.

Eleverne skal have kendskab til begreberne:

- Den tyske besættelsesmagt
- Modstandsfolk
- Sabotage og terror

Kildekritiske elementer

I historiefaget er kildearbejdet væsentligt. I dette forløb er det muligt at arbejde med forskellige typer af kilder. For at eleverne får mest muligt ud af det, bør de have et kendskab til de enkelte kildetyper og deres betydning, inden I går i gang.

Måske har I allerede arbejdet med det kildekritiske forløb hos [Gyldendal](#).

I kan f.eks. arbejde med analyse af billeder [her](#) eller [her](#), så eleverne har forudsætninger for øvelsen med billederne i fortællingen om besættelsen.

I kan også arbejde inde i klassen med den kildekritiske [opgave](#) om Danmarks samhandel med tyskerne.

Hvis I gerne vil arbejde med billedanalyse i klassen, er der et godt arkiv med billeder fra besættelsen i Holstebro [her](#).

Rigsarkivet har samlet en række værktøjer til arbejdet med [kildekritik](#) og bl.a. samlet [grundbegreberne](#), ligesom de har lavet '[Den lille guldbog om kildekritik](#)', og udarbejdet en lille [film](#) om historiske kilder (om Christian d. 4.).

I kan selv søge originale kilder frem af Rigsarkivet [her](#).

I forløbet ved kirkegården i Idom kan I arbejde med begreberne:

- Første- og andenhånds kilde
- Ophavsmand
- Samtidig eller usamtidig kilde: Hvornår er kilden skrevet i forhold til, hvornår flystyrtet fandt sted?

På museet arbejder eleverne videre med

- Ophavsmand: Hvem skriver brevet (hvad er enkefruens holdning til besættelsen?)
- Er det en objektiv eller subjektiv skildring: Hvem skriver hun til – hvad er formålet med brevet?
- Samtidig eller usamtidig kilde: Hvornår er kilden skrevet i forhold til, hvornår flystyrtet fandt sted?
- Hvad er kildens værdi?
- Visuelle kilder - billeder som kilde

At arbejde med breve som kilder

Enkefrue Ane Marie Nedergaard skrev hver uge under krigen et eller flere breve til sin voksne søn Harald i København. De afspejler hverdagen hos de almindelige borgere under krigen. Nogle af brevene kan ses [her](#).

Sammen med eleverne kan du læse enkefruens brev fra den 17. oktober 1944, hvor hun beskriver hverdagen under besættelsen, og hvordan hun oplever flystyrtet (Bilag 1 og Arbejdsark 1). Print brevet, læg det i en konvolut og lad eleverne få det to og to. Lad eleverne læse brevet sammen, idet det kan være lidt svært.

Lad derefter eleverne analysere brevet:

- Hvem skriver – hvorfra og hvortil?
- Hvordan stavede man dengang? - Stort begyndelsesbogstav i navneord, dobbelt aa i stedte for å.
- Hvad handler brevet om?
- Vareknapheden: Besværet med at skaffe honning; at der skal bæres tørv ind; at der mangler brun tråd; arbejdet med at stoppe sokker og trevle garn op.
- Flystyrtet ved Idom. Hvorfor står der så lidt om det i brevet?
- Hverdagen under besættelsen med luftalarm og angst for at gå ud om aftenen.
- Fokuser på beskrivelsen af flystyrtet i Idom.
 - o Hvad hører enkefruen?
 - o Hvad oplever hun?

Eleverne kan læse om hverdagen under besættelsen [her](#).

Før besøget på kirkegården

På kirkegården i Idom ligger syv allierede besætningsmedlemmer begravet fra flyulykken i Idom den 15. oktober 1944. Her er først beskrevet lidt af det baggrundsmateriale, I kan arbejde med, inden I tager derud. Derefter er selve besøget beskrevet.

For at eleverne kan forstå sammenhængen, kan I arbejde med baggrunden for overflyvningerne. Det er kort beskrevet af Michael Christensen i begyndelsen af [denne lille film](#) om Holstebro under besættelsen, hvor flystyrtet skildres (ca. 2 min. inde til ca. 3 minutter).

Læs en øjenvidneberetning om flyet, der styrtede ned ved Idom [her](#).

I kan se billeder fra begravelsen af flyverne [her](#).

Nu ved eleverne en del om lokale begivenheder under besættelsen og er klar til at tage på tur. Inden I tager på kirkegården, tal med eleverne om, hvad en kirkegård er, og hvordan man forventes at opføre sig der.

PÅ TUR TIL IDOM KIRKEGÅRD

På kirkegården

Del eleverne i syv grupper, der hver skal undersøge en gravsten. Lad dem eventuelt trække en seddel med en flyver, de skal holde oplæg om (Bilag 2). Lad eleverne gå samlet om bag kirken, hvor mindesmærket er (Arbejdsark 2).

Når eleverne har arbejdet med hver deres flyvergrav, kan læreren læse [beretningen](#) fra dagbladet op. Begynd ved afsnittet 'genbegravet': natten mellem den ...

Herefter fremlægger hver gruppe kort om deres flyver. Det er her muligt at diskutere, om eleverne kender nogen på samme alder og tale om det offer, som canadiske (og irske) familier led for Danmarks skyld. Herefter kan I arbejde med omgivelserne som kilder. Gravstenene er placeret for at mindes flyverne, og I kan diskutere:

- Hvem har lavet mindesmærket?
- Hvorfor er det placeret her?
- Hvem har lavet det (Commonwealth grave)?
- Hvordan bruges mindesmærket i dag?
- Hvilke symboler er der på gravstenene?

Se mere [her](#).

I Michael Christensens bog 'En hverdag på trods', udgivet i 2015 af Holstebro Museum, er den fulde beretning om flystyrket grundigt beskrevet på side 170-179.

I HOLSTEBRO BY

Det er også muligt at tage på tur i Holstebro by, hvor der er minder fra besættelsen. F.eks. kan I på vej til museet besøge de offentlige toiletter på gågaden ved 'Kvinde på Kærre'. Toiletterne er etableret i beskyttelsesrum fra besættelsen. I kan gå ned og opleve de tykke mure og den centrale placering.

PÅ HOLSTEBRO MUSEUM

Inden I besøger museet, er det vigtigt at tale med eleverne om, hvad formålet med besøget er. Print arbejdsarkene og gennemgå dem med eleverne inden besøget. Tag arkene med på museet. Tal også med eleverne om, at der kan være andre besøgende i udstillingen. Husk selv at lave aftale med museet om jeres besøg. Se museets [hjemmeside](#).

Når I kommer ind i udstillingen 'Det eventyrlige Loft', kan I evt. samles i gruppehjørnet lige indenfor døren til venstre. Fortæl eleverne, at der arbejdes med fortælling 13 (En hverdag på trods). I fortælling 13 kan eleverne se brevene fra enkefruen, der er udstillet – dette er originale, samtidige kilder. Museet har også kopier af brevene klæbet op på karton, som eleverne kan kigge nærmere på. Husk at bede museet om at finde dem frem, hvis du ønsker at benytte dem, når I er på museet.

Eleverne skal arbejde med:

- Dagligdagen under besættelsen.
- Billedanalyse (Arbejdsark 3).
- Genstande der blev anvendt under besættelsen i Holstebro, og de skal fremlægge en genstand hver (Arbejdsark 4).
- Befrielsen (Arbejdsark 5).

Billedanalyse

Som en del af elevernes arbejde med visuelle kilder, kan I arbejde med at analysere nogle af fortællingens billeder (Arbejdsark 3). Det er en god ide, hvis I tidligere har arbejdet med billeder som visuelle historiske kilder, at læreren tilpasser arbejdsarket de redskaber, I almindeligvis bruger.

Saml eleverne og analyser billedet på forsiden af den lille bog 'Führerworte' sammen med dem (eller den store hverveplakat, der måske er nemmere at se for alle).

Lad dem derefter selv vælge et billede fra fortællingen om besættelsen, og lad dem arbejde med analysen.

Elevrundvisning

Som afslutning på museumsbesøget kan eleverne lave rundvisning (Arbejdsark 4). Eleverne er sammen to og to. De undersøger fortællingen om besættelsen. Herefter udvælger de selv en genstand, de vil fortælle om. Eleverne skal forberede et lille oplæg, hvor de fortæller resten af klassen, hvad genstanden er, hvad den er anvendt til, og hvem af de fire grupper af borgere, der har anvendt den.

Befrielsen

På museet er det muligt at få udleveret papstykker med genoptryk af forskellige lokale avisers (korte) tekster om befrielsen. Lad eleverne læse disse tekster (kilder), og derefter omsætter de dem i brevform, som enkefru Nedergaard ville have gjort. (Arbejdsark 5).

Der kan arbejdes videre med modstandsbevægelsens lokale karakter i Holstebro ved at klikke ind på [Modstandsdatabasen](#). Her er det muligt at søge på både enkeltpersoner og steder, fx kan I lave diagrammer over de typer af modstand, der var mest af i Holstebro by eller søge på bestemte familienavne.

Brevene

I denne del af forløbet skal eleverne først læse og analysere et af Enkefruens breve. Herefter skal eleverne selv skrive et brev fra Enkefruen til sønnen Harald, hvori hun omtaler en væsentlig krigs-begivenhed. Aktiviteten placeres derfor bedst på et tidspunkt, hvor eleverne allerede har arbejdet lidt med besættelsen (Arbejdsark 1). Eleverne har allerede læst brevet. Repeter kort opsætningen og genren med eleverne (dato, sted, indledning, den direkte talemåde etc.). Nu skal eleverne selv skrive et brev, som om de var enkefruen, der skriver til sønnen Harald. De kan selv vælge en dato, de vil skrive om, eller læreren kan vælge centrale besættelsesbegivenheder.

Besættelsesbegivenheder:

- Rationering / Vareknaphed
- Mørklægning
- Internering af danske politifolk
- Frikorps Danmark hvervninger
- Sabotage

De elever, der har skrevet om den samme begivenhed, læser nu deres breve op for hinanden. Denne del af forløbet kan være en del af evalueringen.

Evaluering

Forløbet evalueres i forhold til elevernes forståelse for centrale begivenheder under besættelsen. Desuden evalueres der på elevernes forståelse for hverdagen under besættelsen. Hvis der i forløbet er taget billeder af elevernes aktiviteter og fremlæggelser, kan I begynde med en kort præsentation af de aktiviteter, I har lavet.

Centrale begivenheder:

- De politiske begivenheder og allierede op til 1939
- Besættelsen den 9. april
- Interneringen af de danske politifolk
- Befrielsen

Der føres en klassesamtale, hvor de forskellige holdninger i befolkningen til besættelsen stilladseres af læreren. Man kan evt. skrive befolkningsgrupperne op på tavlen:

- De almindelige danske borgere
- De danske modstandsfolk
- De tyskvenlige danskere
- Den tyske besættelsesmagt
- De der tjente penge på tyskerne

Hverdagen under besættelsen:

Der føres en klassesamtale om, hvordan hverdagen under besættelsen afveg fra den hverdag, eleverne har nu. Samtalen kan dreje sig om:

- Varemanglen og rationeringen: Morgenmaden, kulden i lejligheden, det slidte tøj, rationeringen.
- Mørklægningen: Gardinerne, ingen cykellygter.
- Informationsstrømmen og pålideligheden (fake news): breve, aviser, radio og telefon.
- Grupperingerne i befolkningen: Forholdet til modstandsfolk, kollaboratører, kærester.